

Frank A. Jenssen

A SÓSDÉZSA

– részlet

Legenda a lappról, aki meg akarta mászni a Stetindet

Tysfjordban él egy legenda: egy lapp, aki Steffjordban lakott, látott egyszer egy hatalmas madarat, ami levitorlázott, felragadott egy birkát és felrepült vele egyenesen a Stetind csúcsára. A lapp is fel akart jutni: összeszedett némi élelmet, fogott egy hatalmas kést és egy kávéskannát, aztán belemászott egy birkabőrbe, amelyet belülről összevarrt. A madár lecsapott és felvitte a lappot a hegycsúcsra.

Odafent a lapp kivágta a birkabőrt, kimászott, éhes volt és kávé akart készíteni; de amikor megérintette a vizet, az arannyá változott, így elesett a kávétól. Hogy hogyan jött le a hegycsúcsról, arról nem szól a legenda.

(Sigv. Hansen főhadnagy, Norvégia földrajzi leírása, 1922)

A munkások kőlépcsőt építettek a legmeredekebb emelkedőn, szilárd, megbízható lépcsőfokokat. A kőköcskák, amelyeket jól bedöngöltek az összezúzott vörös kavicshordalékba, lehetővé teszik, hogy a nehéz rako-

mányt is felcipeljék a hegyi fennsíkra, ahol a barakktábor fekszik.

Az ösvény túl mély ahhoz, hogy állatcsapás legyen. De nem is a fjord kicsinyke csordája taposta simára a földet az utóbbi egy évben, hanem a fjordon túlról, Kjøpsvikből, Dragból és Hundholmenből érkezett faragatlan népesség. Van, aki Ballangenből jött, de még olyan is, aki egyenesen Narvikból vagy Kirunából. Olyan helyekről jöttek, ahol generációk óta küszködnek a kézi döngölővel és a dinamittal, hogy megtörjék a hegyet.

Agnar kérdés nélkül vitte el a nagybátyja bárkáját, a csónakház mögött settenkedett le, s sikerült úgy áteveznie a hosszú homokpadon, hogy a házából senki nem kiabált rá. Most aztán itt van a keskeny, kitaposott ösvényen a tanyák között. A párszáz méternyire fekvő kavicsbányánál indul az emelkedő neheze, ott vannak az első kőlépcsők, onnan már mászni kell. De miért is kérdezte volna meg? Aron bácsi valószínűleg nemet mond, és jól leteremti:

– Megint el akarod sunnyogni a munkát?

A ház előtt a kőlépcsőn ott áll a paraszt, nehezen veszi a levegőt. Micsoda vén viskó, gondolja Agnar, és látja, hogy a bejárati ajtó résnyire nyitva áll. Az asszony is idekint van, szétterpesztett lábbal dolgozik a krumpli-ágyásban, amint észreveszi, hogy valami történik, rögtön kiegyenesíti a hátát. Piszkos kezét eltartja kopott virágokkal díszített kötényétől, és Agnar sietősre fogja a lépteit.

– Eredj haza, te lapp sátánfajzat! – kiált rá.

Már megszokta ezt. Agnar Amundsen szokva van ennél rosszabbhoz is. A paraszt is munkát keres, Aron mondta. A két fiuk szintén, úgyhogy Istennek hála, hogy most nem voltak itthon. Aron még azt is mondta, hogy az asszony hanyatt dobja magát minden tárnafúró munkásnak a hegyen.

Még körülbelül négyszáz métert gyalogol, aztán megáll. A fjord szürke, mint a cement, és az ormok felett kergetőző szellőkésektől foltokban még jobban beszürkül. Ott különösen erős a szél, gondolja. A szél mindig hevesebb az ormok felett, mint az öblökben.

Megtörli a homlokát és belenyal a tenyerébe. Nem sós. A teste vékony, de erős, szívós,

FRANK A. JENSSEN (szül. 1952) számi származású norvég író, újságíró. Összesen két regényt írt. 1981-ben debütált *A sósdézsza (Saltbingen)* című regényével, amely egyből megkapta a Tarjei Vesaas-díjat. Következő regénye 2004-ben jelent meg. Jenssent az észak-norvégiai irodalom megújítójának tartják. Az 1981-ben megjelent *A sósdézsza* a számiak életét mutatja be az ötvenes-hatvanas évek szűkölködő északi társadalmában egy család sorsán keresztül.

mint a farkasbél, legalábbis Aron mindig ezt mondja, amikor azt akarja, hogy segítsen neki a bárkával.

A zöld nyírfaleveleken keresztül látja a fehér parasztházat. Távolból jobban fest, jómódúnak tűnik. De tudja, hogy ha visszasétálna a lejtőn az eresz alá, és megkaparná a falat, a festék foltokban potyogna le. Hogy otthon, Luoktában sosem festik ki a házat, az más lapra tartozik.

Látja a zöld tavat is a lapos fennsík és a barna mezők között. De ez másfajta zöld, ragyogva tükröződik benne a jég és az égbolt. Biztos a Gicceokka gleccservize táplálja, gondolja magában.

A kabátgombjai lepotyogtak, hiányzik a bélése is. A selyembélést, ami olyan hűvös és kellemes volt a nyári melegben, múlt télen rátekerték a csónak evezővillájára. A sima selyem tompította az evezőcsapásokat, így könnyebb volt lőtávolságban megközelíteni a nyírfajdokat, amelyek a hegyoldalon, a bozótosban fészkelnek. Most sajnálja, hogy kitépték. Megérett az idő arra, hogy kidobják ezt a kabátot, legalábbis anya ezt mondja, de hát szereti. Különben is, amit kapnak, azt rongyosra viselik, míg cafatokra nem szakad, ráadásul ezt a kabátot Nils bátyjától örökölte, aki tengerész. Évek óta nem látta a bátyját, de a kimenőruhája ott lóg fent a padláson a szülők viseletével, a *koftével* együtt. Talán egyszer, egy szép napon megöröklí majd a kimenőruhát is?

Vajon jól kikötötte azt a csónakot? Vagy talán kisodródott a fjordba? Ha ez megtörténne, Aron agyonütné. Mit sem segítene, ha elbújna a tanya épületei mögött a fenyőerdőben, ismeri a nagybátyját. Aron sosem adja fel, késő éjszakáig vadászna rá.

Újra megtörli a homlokát, figyelmesen vizsgálgatja a tenyerét. Nem érzi jól magát a bőrében.

A nap, amely ragyogó korongként siklik a felhőréteg mögött, a Hundekjeften, a Kutya-szaj-hegy bal gerincéhez közelít. Szóval nem sokára három óra. Fél órán belül a munkások visszaérnek a barakkokhoz, jobb lesz sietősre fogni. Látja őket maga előtt, sáros bőrba-kancsban, a térdnél foltozott nedves mun-

kásnadrágban. Azt mondják, a tárna ereszt, mint egy zugkocsmá, a hasadékokból zubog a víz.

Forduljon vissza? Lehet, hogy kihajítják az ajtón, egykettőre, ahogy Aron szokta mondanival. Nem, nem hinné, hogy ilyet tesznek, nem hisz semmit, de valószínűleg az a helyes, ha időnként megmutatkozik. Ráadásul mostanság amúgy sincs sok tennivaló, és legutóbb, amikor Dagfinn Luoktában járt krumplit vásárolni, azt mondta, szól egy-két jó szót az érdekében a vezetőségnek.

Agnar lelassít, de továbbmegy, örül, hogy a legmeredekebb emelkedőn kőlépcsők vannak. Odafent bizonyára minden ugyanolyan, mocskos a régi padló és hullafáradtak az emberek. És a mennyezetről lelóg a légyfogó papír, ugyanúgy, mint mindig. Fura, hogy a munkások milyen régóta nem cserélték le. Csak ott lóg, barnán és undorítóan, tele dögöltött legyekkel.

A tábor közelében az ösvény kimegy egészen a szakadék szélére. Érti a vízcseppeket, amelyek súlyosan és habosan zubognak alá ötvenméternyire a szurdokban. Furcsa érzés lesz, ha nincs már, hiányozni fog. Aron egyébként folyton azt hajtogatja, hogy a vízesés valójában az ő tulajdona. Amióta megkezdődött az építkezés, egyre csak a díszmarha apját szidja, aki aprópénzért adta el a vízesést egy oslói felesnek. Az összes folyót eladták, és most mások fürdenek a pénzben, siránkozik Aron és megátkozza az összes öregtet.

Agnar hangosan felnevet. Tudja, hogy Aron igazat beszél, de nem tudja elképzelni a nagybátyját gazdag emberként.

A férfiak a barna falak mentén ülnek vagy hevernek. A bakancsok kint állnak a lépcsőn, de az overallt még nem vették le. Agnar bizonytalanul lépi át a küszöböt, és egyből rájön, hogy egyik padon sincs hely.

Mélyen beszívja a linóleum, a langyos kávé, a talpbetét és az izzadtság szúrós szagát. Megcsapja ez a jó szag, amely messze viszi a Luoktában élt életüktől.

Ismét rátör a vágy, hogy része legyen mindeknek. A felső priccsen aludni, ahogy az összes fiatal fiú, hallgatni, ahogy éjjelente a

férfiak forgolódnak, ötkor kelni, csupasz láb-
bal kicammogni a lépcsőre, hogy a csapattal
együtt pisiljen. Erőtelenen megrázni, ahogy
illik, kávé főzni, egy jót reggelizni, felvenni
a munkaruhát és kirobogni a hegyre. Most
meg itt van, benne van a sűrűjében.

Az asztalon egy csomag koszos kártya.
Az asztallapot összekarcolták a daróckabá-
tok fémgombjai, a kávéscsészék is nyomot
hagytak, kerek nyomokat, az egyszerű törlő-
rongy nem viszi le. Ezt még ő is tudja. Min-
denkinek csillogó fém ételes doboza van,
piros norvégmintás gumiszalaggal duplán
átkötve, hogy rögzítse a tetejét. Dagfinn az
asztalra dőlve ül. Beszélt vajon a vezetőség-
gel, ahogy ígérte?

Ott ül Sigurd is, a svédországi Sigurd, a
hatalmas pörölykezelő, a szemöldöke akár
a rókabunda, a tekintete átható. Nagyszerű
lantos, állítják a társai, úgy játszik, mint egy
angyal, mondják. De ritkán játszik és Agnar
még sosem látott lantot.

A kjøpsviki Endre Mathiesen kinyújtózva
fekszik a priccsen. Nagy viccmester, lenyű-
göző a repertoárja, és mindenhez ért. Min-
denről olvasott, még az űr csillagairól is.
Endre Mathiesen kiszámolta, hány fűszálat
kéne egymásra tenni, hogy elérjék a holdat:
felérhetnének egészen a holdig, függetlenül
attól, hogy éppen hol van, Stetind vagy Akka
vagy a többi hegy fölött. Azt is kiszámolta,
hány vetőmag van egy hordóban.

A többieket nem ismeri.

Agnar nem tudja, mit tegyen. Ilyen volt az
iskolában is, nem találta a szavakat. És ami-
kor végül megszólalt, és a mondatába vé-
letlenül belekeveredett egy számi kifejezés,
a tanító határozott mozdulattal a katedrúra
csapott, és azt mondta, hogy az osztályte-
remben senki nem beszélhet számi nyelven.
Ez a barakkra is érvényes.

Dagfinn csak ül, lustán piszkálja az egyik
barna kávéfoltot és nem zavartatja magát.
Endre megszokott helyén, a priccsen hever
és álmodozva bámulja a mennyezetet. Senki
nem figyel rá.

Mindig szerencsétlenül érzi magát, ha
norvégul kell beszélnie, tapasztalatból tud-
ja, hogy a helyiek szeretnek tréfát űzni a

számikból, vagy lappokból, ahogy ők mond-
ják. Utálja, ha lappnak nevezik, a lapp gúny-
név. És utánozni is szokták: „ety liter penszin,
eszt mondta?” – heccelte a kereskedő. Kifor-
gatják a szavaikat és nevetségessé teszik a
mondandójukat.

Valahányszor apával Kjøpsvikbe mennek,
át kell térniük a norvégra, és ettől minden
olyan lesz, mintha nem ismernék egymást.
Apa megszokott beszédmodora, nyugodt,
szinte éneklő hanglejtése odalesz. Marad he-
lyette egy idegen, egy habogó törpe, akinek
mindent le kell nyelnie, hogy békén hagyják.
De apa komoly ember.

Agnar lopva körülnéz. A darócnadrágot
nem kell szégyellnie, a zakót sem, külhoni
áru. De a szeme barna, a járomcsontja kiugró
és magas. Gyakran érzi, hogy a Mi Urunk ren-
delte így, hogy Kjøpsvikben senki számára ne
legyen kérdéses, ki ő, és honnan származik.

A munkások látták, hogy itt van, a lapp fiú
az ajtónál nem az egyetlen, aki erre lebzsel.
De nehéz idők járnak, ezt azok is tudják, akik
segítenének egy rászorulón. Manapság sen-
kinek sem könnyű.

Nem, semmi értelme, már a hegyoldalon
meg kellett volna fordulnia. Agnar frissen su-
vickolt *kommagerét*, rénszarvasbőr-bakancsát
bámulja, és éppen elfutna, amikor Dagfinn
feláll. Bólintson oda, vagy jobb lesz résen
lenni? Talán Dagfinn sovány arcán az egy
mosoly? Endre azt mondta, hogy Dagfinn
adventista, és nem tűri az esti disznó vice-
ket, ha nagyon eldurvulnak, kimegy. Azt hi-
szi, mindenki csalni akar és nagyon óvatos
fickó, mondja Endre.

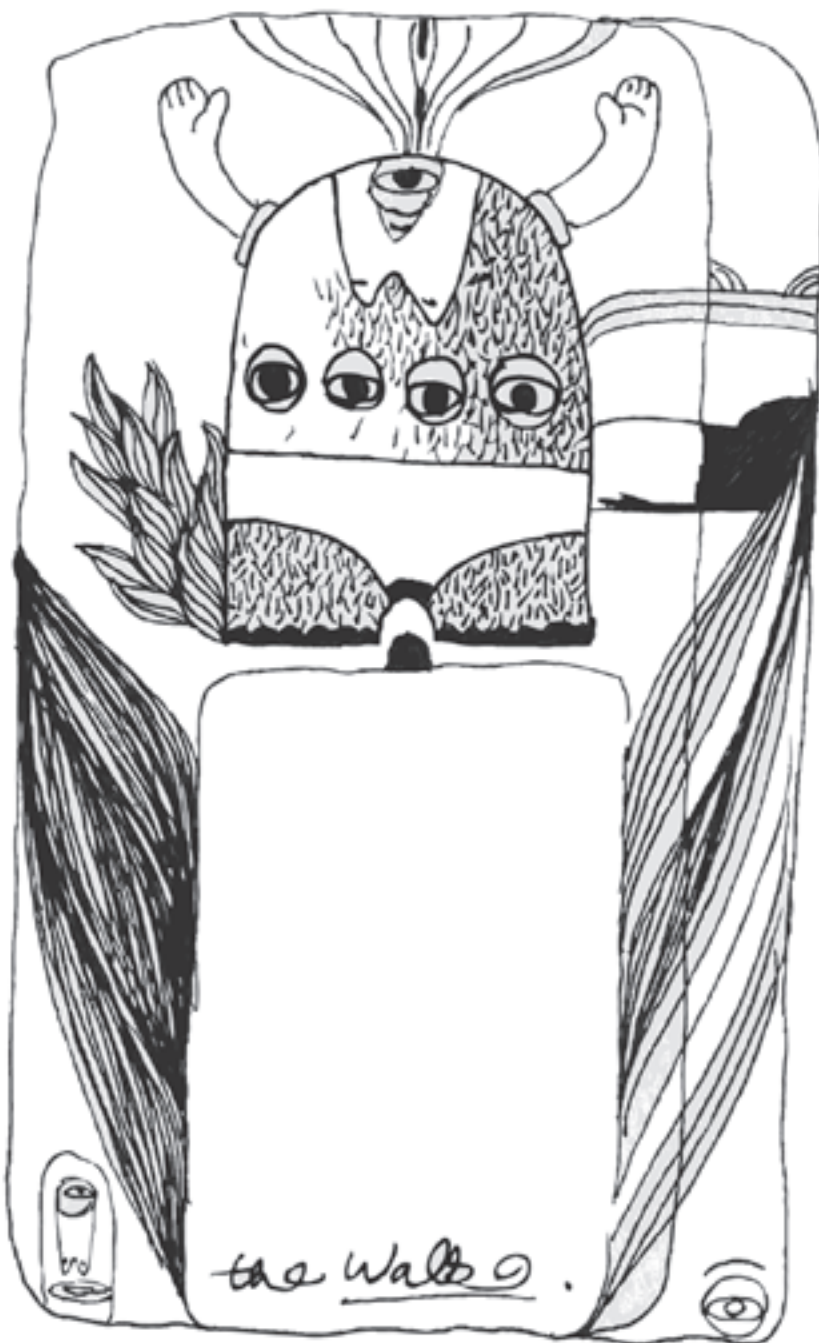
– Én csak... – mormolja Agnar.

Dagfinn a mennyezeti kampó felé integet,
a zsíros, bolyhos spirálban lelógó légyfogó
papír felé. Mereven felmászik a székre, va-
lószerűleg egész nap a sziklahalmok között
kúszott, és óvatosan leemeli a kampóról. Az
ujjbegyei között tartja, óvatosan lóbázza elő-
re-hátra és kuncogva azt mondja:

– Kapsz ötven koronát, ha meg mered
enni.

A férfiak kíváncsian néznek Agnarra, aki
nagyot nyel.

– Benne vagytok?



Csak tréfál, gondolja riadtan Agnar. Dagfinn csak...

– Lássuk csak, ez öt... nem, hét korona fejenként – kiáltja meggyőzően.

Dagfinn kihívóan néz a többiekre, akik magukhoz térnek. Nem gonoszságból, tényleg nem, csak hát olyan ritkán történik valami fent a hegyen. Nemsokára vacsora, aztán alvás. Aludni, csak aludni. Talán egy kör kártya, vagy egy rövid séta odakint, hogy kiverjék

maguknak. A beszélgetés egyébként is mindig a sikeres és kevésbé sikeres robbantásról szól, a sorozatos detonáció kontra egyidejű detonációról. És az asszonyokról. És mindig van valaki, aki azt mondja, hogy nemsokára áttörik a hegyet és ez azt jelenti, hogy ideje nyitott szemmel járni, ha nem akarják, hogy az egész banda a kötörmelék alatt végezze.

Előkerülnek a pénztárcák, mindenki benne van, még Endre is, aki felkönyököl az ágyon.

Többen Dagfinntől kérnek kölcsön, aki özszeráncolt szemöldökkel, gyanakvóan néz rájuk, de a pénz ott van az asztalon. Némi-lyik korona még csillog, a többi már szinte fekete. És ott, a halom közepén patinás-zölden csillan meg egy korona, úgy ragyog, mint a sziklás tengerfenék odahaza Luoktán.

– Hűvös van – mondja az egyik férfi, és jó erősen becsukja az ajtót.

Fusson el?

Dagfinn a szoba közepén áll, mellmagaságban lógatja a légyfogót. Vajon beszélt a vezetőséggel?

– Nagyon tápláló – kuncog Dagfinn, és fel- emeli, hogy mindenki lássa.

Mi történik, ha nemet mond? Agnar nyug- talanul toporog. Meg kell próbálnia megta- lálni a kilincset anélkül, hogy észrevennék, hátul, a kabátja mögött kitapogatva.

– Ötven korona nagy pénz, fiacskám.

Mit tenne az apja? Vagy Aron? Aron biz- tosan eltűnt volna. Vagy talán behúz egyet Dagfinnek és felborítja az asztalt, mint Jézus a templomban?

Az összetekeredett papírcsík közeledik, tisztán látja a fekete rovartesteket. Valahol mögötte ott áll Dagfinn parancsolóan.

Agnar összeszorítja a szemét. Minden légy megdöglött? A legelső kunkorodásba bera- gadt egy poszméh. A sárga szőrbunda ned- ves és zúzmarás, a szárnyai szétmerednek, de alig zsugorodott össze. A legyek jóval ki- sebbek.

Idegesen megnyalja a száját és a férfiak nevetnek. Ettől kicsit magabiztosabban érzi magát, talán nem olyan veszélyes. De az ajtót becsukták.

Miért nem maradt Luoktában? Az anyja ma is mos, ebben biztos, a padlót súrolja, vagy a ruhákat tisztálja. Talán a patakban áll, és begyújtott az öntöttvas üst alá, ilyen- kor borókafenyő-illat lengi be az egész ker- tet. Minden legyen tiszta, ezt bevette a fejébe. Akármilyen rosszul mennek a dolgok, nem kell a mocsokban úszni, szappan és víz min- dig van, ezt szokta mondani.

Elveszi a papírcsíkot, hozzáragad az ujjá- hoz, magától lóg rajta. A többiek látják ugyan, de lerázza róla a poszméhet, amely szinte

hangtalan koppanással ér földet. Hátrahajt- ja a fejét, amennyire csak tudja, behunyja a szemét és becsúsztatja száraz ajkai közé a légyfogót. Éles peremű hengerként tekeredik össze a nyelvén.

A munkások tapodtat sem mozdulnak. Tudják, hogy a pénz odalett, és hogy a légy- fogó valahol odabent van a sovány fiútest- ben, amely nekidől a falnak. A fel-alá ugráló ádámcsutkán látják, hogy próbálja lenyelni.

Aztán Agnar Dagfinnre néz. Csönd van a barakkban, kényelmetlen csönd, mint a Giccecokka alatti jégbarlangokban. Miért nem mondanak valamit, miért nem verege- tik meg a vállát?

A munkások egymásra pillantanak, aztán Agnarra, hitetlenül vihorászva bámulnak, és a fejüket rázzák. Aztán ordítani kezdenek. Először Dagfinn, megdöbbenve rácsap a tér- dére, teste beleremeg a röhögő-rohamokba. Úgy dobognak a padlón, hogy belerázkódik a barakk, az asztalt csapkodják, és a könnyei- ket törlik. Ezt senki nem fogja elhinni.

– Haha... te nem vagy eszednél, fiac- skám... haha... nem, ezt nem hiszem el – rö- hög Dagfinn.

Most először érzi Agnar a pokoli bűzt, az égett lőpor és a tengeri moszat keverékét. Égeti, egyik kezét a szája elé kapja, a másik- kal a kilincs után tapogatózik.

Odakint a lépcsőn megmarkolja a rozzant korlátot és hevesen háyni kezd. Reszket a térde, ég az ágyéka. Hát nem segít senki? Az erős hányásrohamok szinte megfullasztják, a légyfogó fennakadt a torkában. Kezével meg- ragadja a torkát, összeszorítja, de nem segít. Akkor benyúl két ujjal, és megfogja a papír sarkát. Kihúzza a nedves, nyálkás csíkot és újra háyni kezd. A váladékkal és a barna há- nyással együtt csattan a murvára.

A háta mögött kijönnek a többiek. Néhány férfi megpróbál a barakk mögé rejtőzni, a többiek feladják a lépcsőn. Hét gyapjúzoknis férfi támaszkodik, aminek csak tud, és a kor- lát egy reccsenéssel kitörlik. Dühösen és or- dítva, fékeveszetten okádnak a sziklák közül kikandikáló ritkás fűcsomókra.

PAP Vera-Ágnes fordítása